

מכירת חצר

הרחק מאור הזרקורים, מתנהל בימים אלה קרב יצרי על מבנה היסטורי בלב העיר העתיקה - חצר אלכסנדרה. אחרי שנים של הקפאה, נערכים שוב דיונים חשאיים בהובלת משרד ראש הממשלה בנוגע לבעלות על המתחם. מי שלוש לעברו עיניים הוא נשיא רוסיה, שמצפה מנתניהו לעמוד במילה שנתן לו לאחר שחרור נעמה יששכר. אלא שכעת יש מי שמעלים סימני שאלה לגבי הכוונה האמיתית של הקרמלין

גיא אסיף + צילום: אלכס קולומויסקי

תשעה גרם של חשיש - כמות הסם הקטנה שנתגלתה בתיקה של נעמה יששכר - היו גם יריית הפתיחה לאחד הקרבות הייצריים והחשאיים ביותר שנישטים עד היום בין מוסקבה לירושן לים. ב-2019 זיהה נשיא רוסיה ולדימיר פוטין הזרמת פז שנקרתה בעקבות מעצרה של הצעירה הישראלית, לפני טיסת מעבר במוס קבה, בדרך מהורו לישראל. בארץ קם קמפיין ציבורי לשחרורה של יששכר, ונתניהו העביר בקשת חנינה לנשיא רוסיה.

פוטין, מציור, ציפה שישראל תחון את ההאקרו הרוסי אלכסיי בורקוב שהיה עצור בארץ, אלא שארצות הברית ביקשה את הסגרתו וירושלים בחרה בושינגטון על פני מוסקבה. ברוסיה ועמו, הרשיעו את יששכר בהברחת סמים וגורו עליה עונש חמור של שבע וחצי שנות מאסר. הלחץ הציבורי על נתניהו גבר, ובישראל הציעו מחוזה חלופית שתוענק לרוסיה ותוכל לפייס את פוטין: חצר אלכסנדרה, פיסת גדל'ן בעלת משמעות היסטורית.

וכך, בינואר 2020, כשנתניהו בעיצומו של קמפיין בחירות, הוא עצר עם מטוס במוסקבה וליווה בעצמו לארץ את יששכר, שפוטין הורה לשחרר. אלא שפוטין לא מחלק מתנות בחינם, והוא ציפה למחווה גדולה בתמורה, מהסוג שלא חותמים עליה ולא מדברים עליה מפורשות. "לפוטין היה חשוב לא לכרוך בין הרברים", אומר פקיד בכיר שהיה מעורב בנושא. "הוא לא רוצה להצטייר כסוחר. הוא בא מעולם של מחויבויות אישיות וג'סטות בין מנהיגים. התפיסה שלו היא, 'יצאתי איתך גבר, עכשיו אתה תצא איתי גבר'". מבלי לחתום על שום מסמך רשמי, נתניהו התחייב אישית בפני פוטין לקדם את סוגיית חצר אלכסנדרה.

בעשור האחרון הפך המתחם העתיק ברובע הנוצרי בעיר העתיקה בירושלים לליבו של פולמוס בינלאומי ולמושא שאיפותיו של פוטין. לרוסיה אין דריסת רגל בעיר העתיקה, ומי שרואה בעצמה טוענת לכתר הנצרות האורתודוקסית מוצאת חשיבות רבה במתחם ההיסטורי. אלא שהדרך לשם מלאה מוקשים, ומציבה את ישראל בין הפטיש הרוסי לסדן האמריקאי, ועם כאב ראש אחד גדול.

× × ×

מאז ההתחייבות שנתן נתניהו, נושא חצר אלכסנדרה אכן קודם, אבל בעיקר למראית

מחוות פיוס. ולדימיר פוטין ונתניהו

צילום: איימי

”צריך לדעת מה התמורה שנקבל עבורה.” חצר אלכסנדר

עין בקשת חידוש הרישום של המתחם, שהוגשה כמה שנים קודם לכן, התקבלה בלשכת הרישום. הנכס, שגרשם בפעם האחרונה רק ברשומות מהתקופה העותמאנית כשייך לממלכה הרוסית הצארית, נרשם מחדש בפנקס המקרקעין על שם רוסי, כמדינה ממשיכה של רוסיה הצארית. אלא שהרישום הזה הוא הליך טכני שלא קובע דבר בסוגיית הבעלות, זו שבאמת מעניינת את פוטיין, ובכל זאת, ההתנגדויות שעלו העררים שהוגשו הביאו את תפוח האדמה הלוהט לפתחו של בית המשפט המחוזי בירושלים. ואז נתניהו פעל. הוא הפעיל צו חריג, שריד למנדט הבריטי, בשם ”דבר המלך במועצה”, שקובע כי ”המתחם הוא מקום קדוש”, ועל כן הסמכות להכרעה ביחס לבעלות עליו נתונה לממשלה ומופקעת מבית המשפט. כעת נרשם הארריאנס מהמאה השנייה לספירה, ובשל טענה רחש בשאלת הבעלות, בהתחשב במלצת ועדת שרים מיוחדת שהוקמה לנושא. אלא שמעבר לסוגיה הדיפלומטית הנפיצה, שמציבה את ישראל בין רוסיה למערב, יש גם מי שחוששים מהאפשרות שרוסיה – אם תניח

ארקדי מיל'מן, לשעבר שגריר ישראל ברוסיה: "הכנסייה הרוסית היא גורם חשוב אצל פוטיין, ואנשי הדת שמגיעים מטעמה לכאן הם לא אנשי דת רגילים. יש ביניהם מי שבאו לבצע תפקידים שבמהותם הם נגד ביטחון ישראל". שגרירות רוסיה: "האשמות חסרות בסיס"

את ידיה על הנכס – תפעיל ממנו גורמי ביון. "מגרש הרוסים בירושלים, למשל, תמיד נחשב מקור ביון רוסי, עוד בתקופה הסובייטית, ונראה שזה לא השתנה מאז", אומר פקיד בכיר המעורה בפרטים. "החשד הוא שבמגרש פועלים גם כיום אנשי ביון".

כעת מזהה פוטיין הודמנות נוספת לקדם את הנושא. הפלישה הרוסית לאוקראינה כבר לא ממלאה את הכותרות, וגם היחסים עם וושינגטון נמצאו שרירים מבית המקדש השני, וגם סף "שער הדין", הפתח שרכיבו הובל ישו להוצאתו להורג. בינואר 1899 הועבר הנכס לגיהולה של "האגודה האורתודוקסית הפלסטית" שהוקמה בחסות הצאר, או בקיצור: OPS. תוך שנים ספורות נחבט במקום "חצר אלכסנדר", שבבסיסה קומת הקרקע ההיסטורית, ומעליה בקומת הכניסה הוקמה כנסייה לזכר הנסיך המצביא הרוסי אלכסנדר נבסקי. בקומה העליונה נבנו חדרי אירוח לצליינים רוסיים, ואלפים כאלה פקדו עד מהרה את המקום, לרבות האליטה הרוסית שוכתה כאן לאירות מלכותי. אבל תור הזהב לא נמשך זמן רב. בעקבות מלחמת העולם הראשונה והמהפכה הבולשביקית התצננה הכנסייה האורתודוקסית הרוסית ל"לבנה", זו שפעלה בגלות, ו"ארזומה", שנתרה נאמנה לשלטון הסובייטי. הארגון הגולה OPS, שזוהה עם הכנסייה הלבנה, המשיך להפעיל את המקום וזכה להכרת המנדט הבריטי. הכרה נמשכה גם לאחר שקמה מדינת ישראל, מצד ירדן ששלטה אז בעיר העתיקה.

לאחר מלחמת ששת הימים וכיבוש מזרח ירושלים החליטה ישראל לשמור על הסטטוס קוו במקומות הקדושים, ולא להתערב בסוגיות בעיר העתיקה. השלטון הסובייטי, שהפעיל את הכנסייה הרוסית הלבנה, למש עניינים למקום למורת רוחם של האמריקאים, אך ישראל בחרה בווישנגטון ודבקה בשימור המצב הקיים.

הכניסה לחצר אלכסנדר נראית כמו בניין משרדים אירופי עתיק ומוהדר, עם דלתות עץ

המצאיאת השתנתה כשפוטיין עלה לשלטון, ושאף להיזכר כמו שהשיב את רוסיה לימיה כאימפריה. הוא התחבר מחדש לכנסייה הרוסית ובראשה הוצב הפטריארך קיריל, מתומכיו הגדולים של הנשיא ולפי דיווחים גם סוכן קג"ב בעברו.

שיתוף הפעולה עם קיריל הביא לפוטיין את חצר סרגיי, מנבה מפואר במגרש הרוסים, כבר לפני כ־15 שנה. המהלך אמנם נתקל בהתנגדויות בטענה לפגיעה בריבונות הישראלית בירושלים, אבל מספר ראשי ממשלה תמכו ולבסוף הושלמה המסירה. כעת, כשפוטיין מצפה לקבל את חצר אלכסנדר, ניצבים בלב הסכסוך ארגונים בעלי שמות רומים שטוענים, כל אחד בנפרד, שהם ה"הארגון המקורי, הארגון הגולה שהפעיל את המקום מאז נפילת האימפריה הצארית. אחד מהם הוא הארגון שמחזיק כיום בכנס, ובראשו עומד ניקולאי וונוצוב הופמן, שהיגר מברית המועצות לגרמניה בצעירותו ומאז 2004 משמש יו"ר בעלי השם הרומה טוענים שהופמן השתלט על ארגונו במרמה ופלש לנכס שלא כדין. מנגד, ישנו ארגון ה־IOPS בשליחות פוטיין, המנהל כיום את חצר סרגיי ומספר רב של נכסים באירופה ובמזרח התיכון. בראשו עומד סרגיי סטפשוין, לשעבר ראש ממשלת רוסיה וראש שירותי הביון שלה, FSB – מה שמתקשר להשש מהקמת מאחזו בעיר העתיקה.

גם בבולגריה יש מי שמוהירים מפני נציגי הכנסייה הרוסית. מה הקשר בין בולגריה לישראל הקשר הוא הארכימנדריט וסיאן, מי שעמד בעבר בראש הכנסייה הרוסית בבולגריה ומשמש כיום כראש המשימה הכנסייתית הרוסית בירושלים.

נציגי הכנסייה הרוסית הולמעי סוכני מודיעין רוסיים שפועלים תחת מדי כמורה", כך טוען חבר הפרלמנט הבולגרי אנטס אטנסוב, שבעברו עמד בראש סוכנות הביטחון הלאומי של בולגריה. "הכנסייה האורתודוקסית הרוסית פועלת מחוץ לרוסיה כיועץ של שירותי המודיעין הרוסיים. זו מסורת מתקופת ברית

נשלה לירושלים, מולדת הנצרות בעיני רבים. הוא פועל חזק מול הפטריארך היווני בירושלים (הסמכות הנוצרית האורתודוכסית העליונה בישראל – ג'א", וברגע שהוא יזכרע על ידי מוסקבה, לרוסיה תהיה השפעה משמעותית הרבה יותר על ירושלים, וזה יכול לשנות דרמטית את המצב הביטחוני והפוליטי באזור".

"שלא כמצופה מאדם בדרגתו, הוא הסתובב ברחבי מקדוניה הצפונית כמו מיסיונר, וקיים פגישות סגורות עם פוליטיקאים ובכירי הכנסייה", טוען הארכימנדריט ניקנור, איש דת בכיר בבולגריה. שירותי הביון המקורניים ידעו שרוסיה מעוניינת לסכל את מאמציה של המדינה לצטרף לאיחוד האירופי, והחלו לעקוב אחרי פגישותיו הסודיות של וסיאן. כך התגלה להם שהוא מקדם מהלכים שעלולים לסכן את ביטחון המדינה ולפצל את הכנסייה המקומית.

בספטמבר 2023 הוא גורש בשקט מהמדינה. בראיון בלעדי, שנערך באדיבות עו"ד עודד גרמנוב המייצג לישראלים בבולגריה, אטנסוב טוען: "ראשית, וסיאן גורש מצפון מקדוניה בשל התערבותו בענייניה הפנימיים תוך קידום אינטרסים פרודרוסיים. אחרי שהדבר נודע, הסוכנות לביטחון לאומי בבולגריה נדרשה לדווח על פועלו לפרלמנט. הוצג דוח עם ממצאים חדש-משמיעים שהוא עבר בבולגריה למען המודיעין הרוסי, כשהוא מזוהה סיכון לביטחון הלאומי שלנו, ולכן הוא גורש". האב ניקנור מוסיף כי "הכנסייה הרוסית נמצאת בלב קריית הממשלה בסופיה, והכוחות שפועלים עליה כדי לעצור אותו מצאו שם מכשירי האונה, שאיתם ניתן להאזין למשרדים סמוכים". הרוסים מכחישים מכל וכל את הטענות לגבי וסיאן (ראו תגובה מלאה בסוף הכתבה).

כאמור, היעד הבא של וסיאן היה ירושלים. ב־11 באוקטובר 2023, ארבעה ימים אחרי השבת השחורה, הוא מונה לראש המשימה הכנסייתית הרוסית בירושלים, תפקיד רב עוצמה, כשליחו של הפטריארך קיריל, מקורבו של פוטיין. אחרי כחודש עבד כראש רשמי, שעבר מתחת לדיראן בחסות ענני המלחמה בעזה.

האב ניקנור הבולגרי שולה אחרה ברורה לישראל: "הרוסים בלחצת צריכים ללתל למרובת כים האורחיים" צעדים משפטיים, דיפלומטיים

שמשרתים את מדיניות הקרמלין", אומר מיל'מן. הם מהדהדים את עמדת פוטיין, שלא גינה את הטבה, שתמך בחמאס ושהאשים את זה"ל בדברים המורים ומומצאים". מקורות במשרדי הממשלה נמסים להרגיע, בטענה שרוסיה לא זוקקה למבנה בעיר העתיקה כדי לייצר פרובוקציות ולהיפגש עם גורמים עוינים לישראל. "יש לה מספיק נכסים במגרש הרוסים בשביל זה", אומר אחד מהם.

מנגד, אחרים טוענים שלמיקום הרגיש של חצר אלכסנדר, שמשקיף על כנסיית הקבר, בית כנסת התורבה ברובע היהודי ומסגד אל־אקצה, יש נגישות לסוכני חרש ואחרים במסווה של מקום קדוש. כך או כך, ישראל נמצאת בנקודה שממנה קשה לסגת. נתניהו, אומרים מקורות שמעורים בפרטים, התחייב אישית לפוטיין, והתחייבויות בין מדינות צריך לקיים. "לשיטת הרוסים יש פה הפרת התחייבות", אומר פקיד בכיר. "הם מצפים מהדרך המדיני לפתור את סוגיית הרישום". היה נתון לשוים את חצר אלכסנדר בקלף על השולחן מול רוסייה?

"הרוסים מאוד נפגעו מהסגרת בורקוב לארצות הברית, והיחסים איתם נכנסו למסלול הסלמה שהיה צריך לעצור, גם כדי לשחרר את נעמה יששכר וגם כדי לא לוותר על חופש הפעולה הישראלי בסוריה". מיל'מן מצידו לא מתרשם. "אנחנו לא צריכים אישור רוסי כדי לפעול באיראן, בסוריה או בעזה", הוא טוען. "הם לא בעלי בריתנו ולא צריך לחלק להם מתנתו ללא תמורה. האנשים שלהם בישראל הם חלק מהמלחמה ההיברידית שרוסיה מפעילה גם פה".

לא בטוח אם לרוסים יש מחוזה שיוכלו להעניק לישראל בתמורה לחצר אלכסנדר, אבל מה שבטוח הוא שהציבור בישראל מורד ממשרד ראש הממשלה לא ממסרה תגובה. שגרירות רוסיה בישראל מסרה בתגובה: "הנוכחות הרוסית בארץ הקודש נטועה עמוק זה מאות שנים. הבעלות על חצר אלכסנדר מיוחסת לאימפריה הרוסית' ובהינתן השינויים ההיסטוריים מאז המאה ה־19, רוסיה נקטה הליכים משפטיים כדי להביא להכרה בזכויות הבעלות שלה במקום.

"כיום, כשאנחנו בעיצומו של עימות מתמשך בין רוסיה למערב, המעצמות המערביות

"לפוטיין היה חשוב לא לכרוך בין שחרור נעמה יששכר לחצר אלכסנדר", אומר פקיד בכיר. "הוא לא רוצה להצטייר כסוחר. הוא בא מעולם של מחויבויות אישיות וג'סטות בין מנהיגים. התפיסה שלו היא 'צאתי איתך גבר, עכשיו תצא איתי גבר'"

מהשיח לחלוטין. הישיבות בנושא הן חשאיות, ואין משרד ממשלתי שמוכן להתייחס לנושא רשמית. המל'ל, שאחראי על ממשקי הביטחון מול רוסיה, לא נדרש לנושא עד לאחרונה ומנוע מלהגיב. גם בשכ"כ, שאמור לבחון פעילות של גורמים זרים בישראל, לא הניבו לפנייתנו.

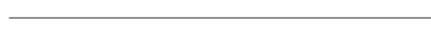
בתוך חצר אלכסנדר נרמה שההיסטוריה קפאה. אין זכר לשלטון הסובייטי, ולפרציה הרוסית שקמה לאחר התפרקותו בשנות ה־90. 12 רק האחויות שפגיעות את המקום הן ערות, חיה לכססוכים המודרניים. מולן אוקראיניות, אצבע בעין לרוסיה של פוטיין. לדברי הופמן, יו"ר ה־OPS שמנהלת את המקום, יד המקרה הביאה לכך שכולן אוקראיניות, אבל מקורות ישראליים טוענים שזה נועד לחשק את ישראל, ולייצר תקרית בינלאומית מביכה אם יחלט על פיגוע המבנה והעברתו לרוסים. "צא שחלק גדול מהאחיות שהגיעו לכאן לאורך השנים היו אוקראיניות, וכשפרצה המלחמה לא היה להן לאן לחזור, לכן הן נשארו כאן", אומר הופמן. האחות לאונת היא אחת מהן. היא הגיעה הנה לפני המלחמה, ומשפחתה נותרה בקייב. ולשני העמים שלנו".

"ככל בוקר אנחנו ברוקתו שהקרוכים שלנו באוקראינה בחיים, אם יש להם מים וחשמל, אם לא היה להם רק בליה", היא אומרת. "החלונות בבתים שלהם שבורים מההפצצות ואין מי שיתקן אותם. רוב היום גם אין אספקת חשמל, והתמפרטורות שם כרגע מתחת לאפס". מול הצלב הגדול שעומד מעבר לסף שער האחוות המתחלפת שבעמדה מקפידה לבקש החלמה לפצועי המלחמה באוקראינה, ומתפללת לעילוי נשמתם של אלה שנפלו בה. האחות אליזבת שומעת על האפשרות שהשליטה במקום תעבור לידי רוסיה, ונחרדת. "אני לא יכולה להמין מצב כזה. נעווב אם זה יקרה, לא נוכל לשרת תחת האנשים שברגע זה רוצחים את הקרובים שלנו".

השגריר לשעבר מיל'מן מסכים איתה, אבל מסיבות אחרות. "יש לבחון את הנושא בצורה יסודית, ולא למהר למסור נכסים לרוסים", הוא אומר. "אם יש לממשלה רצון למסור את הנכס לידיהם, צריך לדעת מה התמורה שנקבל. ייתכן שיש תמורות ששווה לשקול זאת עבורך, אבל חשוב לזכור שבעיני הרוסים אנחנו באתנה העוין. רוסיה סייעה בקידום תוכנית הגרעין האיראנית וחיימשה את איבינו, אין שום סיבה שניתן להם מתנות בחינם". ממשרד ראש הממשלה לא ממסרה תגובה.

שגרירות רוסיה בישראל מסרה בתגובה: "הנוכחות הרוסית בארץ הקודש נטועה עמוק זה מאות שנים. הבעלות על חצר אלכסנדר מיוחסת לאימפריה הרוסית' ובהינתן השינויים ההיסטוריים מאז המאה ה־19, רוסיה נקטה הליכים משפטיים כדי להביא להכרה בזכויות הבעלות שלה במקום.

"לפוטיין היה חשוב לא לכרוך בין שחרור נעמה יששכר לחצר אלכסנדר", אומר פקיד בכיר. "הוא לא רוצה להצטייר כסוחר. הוא בא מעולם של מחויבויות אישיות וג'סטות בין מנהיגים. התפיסה שלו היא 'צאתי איתך גבר, עכשיו תצא איתי גבר'"

משיקעות מאמצים גדולים לקדם מדיניות אנטי רוסית הכוללת דמוניזציה למדינה הרוסית, להתנהגותה ולמסורתיה. הטענות והאשמות חסרות הבסיס נגד אנשי הכנסייה הרוסית, ובפרט נגד הארכימנדריט וסיאן, משתלבות בפרייגמה הנוכחת לעיל.

"כעת החתרותה הוו גולשת לתקשורת הישראלית. לארכימנדריט וסיאן ניתנו כל האישורים הדרושים על ידי הרשויות בישראל, והוא ממלא את התפקיד על בסיס משפטי טהור. המשימה העיקרית של המשלחת היא להאוג הרוסי כפני הפטריארך תיאופילוס השלישי מירושלים. "כל הנהגה שרוסיה תפעל נגד אינטרסי הביטחון של ישראל היא פייק ניוו מוחלט. ההחששות על 'מלחמה היברידית של רוסיה' בישראל ובעיר העתיקה בירושלים הן שטות מוחלטת. האשמות כאלו הן חסרות בסיס ומנותקות לחלוטין מהמציאות. בעשורים האחרונים רוסייה וישראל ביטוי דיראלוג ביטלרלי אינטנסיבי, כולל דרך ערוצים דיפלומטיים, צבאיים וערוצי שירותים מיוחדים. אנו מאמינים כי תבואם מהימן מועיל לשת המדינות ולשני העמים שלנו".